

การสร้างสรรคการแสดง ชุด ระเบ้าพลอสุราอุณาราช

U-NA-RAJ TROOPS CREATIVE DANCE

เชาวนาท เพ็งสุข *

CHAWVANAT PENGSOOK

บทคัดย่อ

การสร้างสรรคการแสดง ชุด ระเบ้าพลอสุราอุณาราช มีวัตถุประสงค์เพื่อศึกษาประวัติความเป็นมาของท้าวอุณาราช ตามบทละครเรื่องรามเกียรติ์ พระราชนิพนธ์ในพระบาทสมเด็จพระพุทธยอดฟ้าจุฬาโลกมหาราช ที่สอดคล้องกับความเชื่อเรื่องท้าวทกขนกและเขาวงพระจันทร์ในตำนานเมืองลพบุรี และเพื่อนำมาสร้างสรรคการแสดง ระเบ้าพลอสุราอุณาราช จากการศึกษาพบว่า พลยัภของอุณาราชมีลักษณะรูปร่างไม่เหมือนกันกับพลยัภทั่วไปในเรื่องรามเกียรติ์ ประกอบด้วย 6 หมู่ ดังนี้ หมู่ที่ 1 หน้าเป็นเสือ กายเป็นยัภ หมู่ที่ 2 หน้าเป็นยัภ กายเป็นเสือ หมู่ที่ 3 หน้าเป็นม้า กายเป็นยัภ หมู่ที่ 4 หน้าเป็นยัภ กายเป็นม้า หมู่ที่ 5 หน้าเป็นสิงห์ กายเป็นยัภ หมู่ที่ 6 หน้าเป็นยัภ กายเป็นสิงห์ ผู้สร้างสรรคได้นำข้อมูลทั้งหมดจากวรรณกรรมและงานวิจัยที่เกี่ยวข้องมาสร้างสรรคการแสดง มีลำดับขั้นตอนการแสดงแบ่งเป็น 4 ช่วง คือ ช่วงที่ 1 “การร้อออก” ผู้แสดงร้อออกด้านหน้าเวทีด้วยเพลงหน้าพาทย์ร้วสามลา ช่วงที่ 2 “การร้อแนะนำตัวแสดง” ผู้แสดงร้อตีบทตามคำร้องประกอบทำนองเพลงเขมรปากท้ออัตราจังหวะชั้นเดียว ช่วงที่ 3 “กระบวนการจัดทัพ” ผู้แสดงร้อเพลงกราวใน ช่วงที่ 4 “การเดินทัพ” ผู้แสดงร้อเพลงเชิดดนตรีที่ใช้เป็นวงปีพาทย์เครื่องคู่ เครื่องแต่งกายเป็นลักษณะแต่งกายแบบยืนเครื่องเสนายัภ ถ้าผู้แสดงมีกายเป็นยัภ มีหน้าเป็นสัตว์ จะสวมเครื่องแต่งกายแบบยืนเครื่องเสนายัภ สวมเสื้อสีแดง หรือสีเขียว ถ้าตัวแสดงมีกายเป็นสัตว์ มีหน้าเป็นยัภ จะสวมเครื่องแต่งกายแบบยืนเครื่องเสนายัภ สวมเสื้อตามลักษณะของสัตว์ประเภทนั้น ๆ ผู้แสดงสวมศีรษะเปิดหน้าแบบหน้าแหวะและเขียนหน้า ตัวแสดงทุกตัวสวมศีรษะที่มี

* วิทยาลัยนาฏศิลปลพบุรี สถาบันบัณฑิตพัฒนศิลป์

ลักษณะเดียวกัน มีการเขียนหน้าเพื่อให้เห็นความสวยงามของศิลปะการแต่งหน้าโขน ทำรำที่ใช้ในการแสดงใช้ท่ารำแม่ท่ายักษ์เป็นหลัก ผสมกับลักษณะและกิริยาของสัตว์ตามบทละคร ถ้าตัวแสดงมีกายเป็นยักษ์ มีหน้าเป็นสัตว์ ใช้ท่ารำหลักเป็นท่ายักษ์ มือและเท้าเป็นลักษณะของยักษ์ แต่มีกิริยาเหมือนสัตว์ประเภทนั้น ๆ ถ้าตัวแสดงมีกายเป็นสัตว์ มีหน้าเป็นยักษ์ จะใช้ท่ารำตามกิริยาของสัตว์ ส่วนมือและเท้าเป็นลักษณะของสัตว์ แต่มีความเข้มแข็งเหมือนยักษ์ มีระเบียบเหมือนกองทัพเตรียมออกศึก

คำสำคัญ : การแสดงสร้างสรรค์ ฟลอสุราอุณาราช ระเบิด

Abstract

U-na-raj troops creative dance aimed to study the background of U-na-raj according to a drama screenplay of the Ramayana epic which was written by His Majesty King Phra Buddha Yodfa Chulaloke the Great. The literary work is consistent with the beliefs of Thao-Khok-kha-nak and Khao Wong Phra Chan hill in the legend of Lopburi province and to create the dance performance. It was revealed that the appearance of the U-na-raj giants differed from general giants in the Ramayana epic. The U-na-raj giants consisted of 6 groups as follows: the giants in the first group had their body as a giant but their face look like a tiger. The giants in the 2nd group all had a giant face with a tiger body. The giants in the 3rd group had a face of a horse with a giant body. The giants in the 4th group had a giant face with a body as a horse. The giants in the 5th group had a lion face with a giant body while the giants in the 6th group had a giant face with a lion body. The creator created the performance from literature and research. The performance sequence was divided into 4 parts as follow: Part 1 was the series of performers dancing with Rau-Sam-La song. Part 2 was the introduction of the performers with the lyric and the 1st level tempo of the Khmer-Pak-Tor song. Part 3 was the army forces process dance with Ground-Nai song. Part 4 was the marching dance with Cherd song. The dance performance was accompanied by Piphat

Kreang Khu band performance. The costumes were in a style/ pattern of standing giant soldiers. If the actor had a giant body with an animal face, he would wear a standing giant soldier costume in red or green clothes. If the actor had an animal body with a giant face, he would wear a standing giant soldier costume according to his animal character. The actors wore opened-face headdress and painted their face to show the Khon Mask painting art. As for the Dance routine of the main giants, the dance showed the mixture of giant core dance moves and the character movement of each animal they were putting on the role. Those dancers with a giant body and an animal face show feet, hand gestures and their dance moves of the giants but would act as the animal that they were putting on a role. The dancers with an animal body and a giant face would show their feet, hand gestures and their dance moves of animals but behave and act tough and in a disciplined manner as those soldiers in a fighting army.

Keywords: Creative Dance, Troops U-NA-RAJ, Dance

บทนำ

นาฏศิลป์ หมายถึง ศิลปะการฟ้อนรำหรือความรู้แบบแผนของการฟ้อนรำ เป็นสิ่งที่มนุษย์ประดิษฐ์ขึ้นด้วยความประณีตงดงาม ให้ความบันเทิงอันไพเราะอารมณ์และความรู้สึกของผู้ชมให้คล้อยตาม ศิลปะประเภทนี้ต้องอาศัยการบรรเลงดนตรี และการขับร้องร่วมด้วย นาฏศิลป์สร้างสรรค์ หมายถึง การประดิษฐ์ท่ารำหรือออกแบบท่ารำ อาจเป็นการรำเดี่ยวหรือรำหมู่ หรือเป็นการร่ายรำของตัวละครที่เกิดจากการประดิษฐ์หรือการออกแบบท่ารำ การประพันธ์เพลง การแต่งกายขึ้นใหม่ โดยอาจยังคงโครงสร้างแบบแผนเดิม หรืออาจผสมผสานลีลาท่าทางต่าง ๆ ตามสำเนียงเพลงของภาษาอื่น ๆ ตามความเหมาะสมของชุดนาฏศิลป์ไทย (สุรพล วิรุฬห์รักษ์, 2547, น. 225) ระบุว่า ความหมายตามพจนานุกรมฉบับราชบัณฑิตยสถาน พ.ศ. 2554 (ราชบัณฑิตยสถาน, 2554, น. 945) หมายถึง การแสดงที่ใช้ท่าฟ้อนรำไม่เป็นเรื่องราว มุ่งความสวยงามหรือบันเทิง แสดงคนเดียวหรือหลายคนก็ได้ ระบุว่าจำแนกได้ 2 ประเภท คือ ระบำมาตรฐาน เป็นการแสดงที่มีลักษณะการแต่งกายยืน

เครื่องพระ-นาง ทำรำเพลงร้องและดนตรีมีกำหนดไว้เป็นแบบแผนที่มีลักษณะเฉพาะตัว และระบำเบ็ดเตล็ดเป็นการแสดงที่แต่งกายตามรูปแบบลักษณะการแสดงนั้น ๆ หรือการแสดง ศิลปะเฉพาะท้องถิ่น ต่อมาเมื่อผู้คิดแต่งเพลงและประดิษฐ์ทำรำและระบำมากขึ้น โดยนำมา ประกอบการแสดงโขนหรือละครบ้าง ประดิษฐ์ทำรำเป็นชุดเบ็ดเตล็ดต่าง ๆ บ้าง (จินตนา สายทองคำ, 2558, น. 45-46) จากบทละครเรื่องรามเกียรติ์พระราชนิพนธ์ในพระบาทสมเด็จพระพุทธยอดฟ้าจุฬาโลกมหาราช เล่ม 2 (พระบาทสมเด็จพระพุทธยอดฟ้าจุฬาโลก, 2558, น. 1236-1247) ได้มีบทประพันธ์ที่กล่าวถึงพระรามได้เดินป่าไปจนถึงบริเวณอาณาเขต เมืองสิงขรอันเป็นที่อยู่ของยักษ์ชื่ออุณาราช เป็นยักษ์ตนสุดท้ายที่รบกับพระรามก่อนถูก พระรามแผลงศรกกปากอกตรึงอยู่กับหิน สอดคล้องกับตำนานเมืองลพบุรีเรื่องท้าวกกขนาก (วรวิทย์ วงษ์สุวรรณ, 2556, น. 34-35) ที่ว่า เมื่อพระรามใช้ศรแผลงไปยังท้าวกกขนาก ทำให้ท้าวกกขนากมาตกยังภูเขาเมืองลพบุรีตรงที่เป็นเขาวงพระจันทร์ตอนนี้ พระรามจึงส่ง ไก่แก้วมาคอยดูแลศรที่ปักอกท้าวกกขนาก หากวันใดศรเขยื้อนออกให้ไก่แก้วขึ้นขึ้นสามครั้ง หนุมานจะรีบเหาะมาตอกศรให้แน่นดังเดิม จากบทละครได้กล่าวถึงการจัดเตรียมทัพของ อุณาราชเพื่อไปสู้รบกับพระรามตามบทประพันธ์ ดังนี้

เกณฑ์หมู่พลมารชำนาญศึก	เลือกล้วนห้าวฮึกแข็งขัน
หมู่หนึ่งหน้าเสื่อขบฟัน	กายนั้นเป็นเพศอสุรี
หมู่หนึ่งกายเป็นพยัคฆ์	ดวงพักตร์เป็นหน้ายักษ์
หมู่หนึ่งเป็นหน้าพาสี	มีกายนั้นเป็นกายมาร
หมู่หนึ่งนั้นตัวเป็นอาชา	หน้าเป็นอสุราเทียมหาญ
หมู่หนึ่งหน้าสิงห์เผ่นทะยาน	กายเป็นกายมารเกรียงไกร
หมู่หนึ่งหน้าเป็นกุมภภัณฑ์	ตัวนั้นเป็นสิงห์เด็บใหญ่
ล้วนถืออาวุธแกว่งไกว	เตรียมไว้โดยราชบัญชา

(พระบาทสมเด็จพระพุทธยอดฟ้าจุฬาโลก, 2558, น. 1239-1240)

จากลักษณะของกองทัพักษ์ในเรื่องรามเกียรติ์ กองทัพของอุณาราชมีความแปลกประหลาด โดยมีลักษณะรูปร่างที่มีลักษณะผสมระหว่างยักษ์และสัตว์ชนิดต่าง ๆ ดังนั้นผู้สร้างสรรค์จึงสนใจนำแบบแม่ท่ายักษ์มาผสมกับลีลาท่าทางของสัตว์ต่าง ๆ ตามบทละคร มาสร้างสรรค์การแสดงระบำพลอสุราอุณาราชขึ้น เพื่อให้เกิดประโยชน์ต่อสถาบันบัณฑิตพัฒนศิลป์ กระทรวงวัฒนธรรม และต่อวงการนาฏศิลป์ไทย เป็นแนวทางในการสร้างสรรคงานศิลปวัฒนธรรมด้านนาฏศิลป์ไทยในด้านการเรียนการสอน และเกิดประโยชน์ต่อชุมชนท้องถิ่นในจังหวัดลพบุรีได้มีชุดการแสดงไว้สำหรับเรียนรู้และเผยแพร่ในเชิงเศรษฐกิจสร้างสรรค์

วัตถุประสงค์

1. เพื่อศึกษาประวัติความเป็นมาของท้าวอุณาราชจากบทละครเรื่องรามเกียรติ์ พระราชนิพนธ์ในพระบาทสมเด็จพระพุทธยอดฟ้าจุฬาโลกมหาราชที่สอดคล้องกับความเชื่อและตำนานเมืองลพบุรี
2. เพื่อสร้างสรรค์การแสดงระบำพลอสุราอุณาราช ให้สามารถนำไปใช้ในการแสดงนาฏศิลป์ไทยได้

กระบวนการสร้างสรรค์

1. ศึกษาค้นคว้าข้อมูลจากเอกสารและการสัมภาษณ์เกี่ยวกับหลักและทฤษฎี การสร้างสรรค์การแสดงนาฏศิลป์ไทย ได้แก่ การสร้างสรรค์ หลักเกณฑ์ และกระบวนการสร้างสรรค์การแสดงนาฏศิลป์ไทย หลักการบรรจุเพลง ตำนานท้าวทกขนาท ขาวงพระจันทร์ จังหวัดลพบุรี ลักษณะของพลยักษ์ในกองทัพอุณาราชจากบทละครเรื่องรามเกียรติ์ ลักษณะของสัตว์ที่ปรากฏในบทประพันธ์พลอสุราอุณาราช และแม่ท่ายักษ์เบื้องต้น
2. นำข้อมูลที่ได้จากการศึกษาเอกสารและการสัมภาษณ์มาสร้างสรรค์การแสดงระบำพลอสุราอุณาราช นำท่ารำและทำนองเพลงที่ผู้สร้างสรรค์บรรจุไว้ไปปรึกษาผู้เชี่ยวชาญด้านคีตศิลป์ไทย คือ ครูทัศนีย์ ขุนทอง ศิลปินแห่งชาติสาขาศิลปะการแสดง (ดนตรีไทย-คีตศิลป์) ตรวจสอบความถูกต้อง ความไพเราะ และเหมาะสม ผู้เชี่ยวชาญ ได้ปรับแก้ไขและแนะนำเพิ่มเติมจนได้เพลงที่ใช้ในการแสดงสร้างสรรค์ ได้แก่ ร่ำสามลา เขมรปากท้อขึ้นเดียวกราวใน และเชิด

3. การประดิษฐ์ท่ารำ ได้นำบทร้องและทำนองเพลงมาคิดประดิษฐ์ท่ารำ ตามหลักนาฏศิลป์ไทยผสมลักษณะของสัตว์ตรงตามบทประพันธ์ กล่าวคือ มีลักษณะผสมระหว่างยักษ์กับเสือ ม้า และสิงห์ ดูความเหมาะสมกับลักษณะตัวแสดงก่อนนำไปให้ผู้เชี่ยวชาญด้านนาฏศิลป์ไทยตรวจสอบปรับปรุงแก้ไขและนำมาใช้ในการแสดง ทดลองแสดงบนเวทีเพื่อตรวจสอบความถูกต้องเหมาะสม ความสวยงามในการแสดง และนำข้อบกพร่องมาปรับปรุงแก้ไข เช่น บุคลิก ลักษณะตัวผู้แสดง การแปรแถว การใส่อารมณ์ในการแสดง เช่น ความอึกเขม ดุดัน เป็นต้น

4. การออกแบบเครื่องแต่งกายที่ใช้ในการแสดงของผู้แสดงแต่ละตัว เนื่องจากกองทัพของอุณาราชนั้นมีลักษณะรูปร่างที่มีลักษณะผสมระหว่างยักษ์กับเสือ ม้า และสิงห์ ผู้สร้างสรรค์ทดลองนำเครื่องแต่งกายที่มีอยู่มาดัดแปลงและแต่งผสมผสานเพื่อให้เกิดชุดการแสดงที่เหมาะสมกับผู้แสดงแต่ละตัวตามงบประมาณที่จำกัด โดยผู้แสดงสวมศีรษะเปิดหน้าแบบหน้าแขวะและเขียนหน้า เนื่องจากช่วงลำคอของสัตว์แต่ละชนิดไม่เหมือนกัน ตัวแสดงทุกตัวจึงสวมศีรษะที่มีลักษณะเดียวกัน มีการเขียนหน้าเพื่อให้เห็นความสวยงามของศิลปะการแต่งหน้าโขน

5. จัดประชุมกลุ่มย่อยนำเสนอผลงานสร้างสรรค์ ประกอบด้วยผู้เชี่ยวชาญและผู้ทรงคุณวุฒิด้านนาฏศิลป์ ดนตรีไทย ด้านกฎหมายท้องถิ่น และด้านประวัติศาสตร์ จำนวน 14 ท่าน เพื่อรับฟังข้อเสนอแนะในผลงานสร้างสรรค์ ได้แก่

1) นายจตุพร รัตนวราหะ ศิลปินแห่งชาติ สาขาศิลปะการแสดง (นาฏศิลป์โขน)	
2) นายประเมษฐ์ บุญยะชัย	ผู้เชี่ยวชาญด้านนาฏศิลป์ไทย
3) นายสมศักดิ์ ทัดดี	ผู้เชี่ยวชาญด้านนาฏศิลป์ไทย
4) รองศาสตราจารย์อมรา กล้าเจริญ	ผู้เชี่ยวชาญด้านนาฏศิลป์การละคร
5) ดร. นิวัฒน์ สุขประเสริฐ	ผู้เชี่ยวชาญด้านนาฏศิลป์ไทย
6) นายวิโรจน์ อยู่สวัสดิ์	ผู้เชี่ยวชาญด้านนาฏศิลป์ไทย
7) ดร. ภูษิต รุ่งแก้ว	ผู้ทรงคุณวุฒิด้านนาฏศิลป์ไทย
8) ดร. สมชาย ฟ้อนรำดี	ผู้ทรงคุณวุฒิด้านนาฏศิลป์ไทย
9) นายสรชัย ทรัพย์แสนดี	ผู้เชี่ยวชาญด้านนาฏศิลป์ไทย
10) นายวราเทพ บุญจำเริญ	ผู้ทรงคุณวุฒิด้านดนตรีไทย
11) นายณรงค์ฤทธิ์ คงปิ่น	ผู้ทรงคุณวุฒิด้านดนตรีไทย

12) นายดิเรก ทรงกัลยาณวัตร	ผู้ทรงคุณวุฒิด้านประวัติศาสตร์
13) นางสาวกอแก้ว เพชรบุตร	ผู้ทรงคุณวุฒิมิปัญญาท้องถิ่น
14) นายวีระศักดิ์ บุญเสริม	ผู้ทรงคุณวุฒิมิปัญญาท้องถิ่น

6. บันทึกทำรำผลงานสร้างสรรค์การแสดง ชุด ระบายพลสุธาราชในรูปแบบวิถีทัศน์ และจัดทำเป็นเอกสารงานวิจัยสร้างสรรค์การแสดงแก่สถาบันบัณฑิตพัฒนศิลป์ เพื่อเผยแพร่ต่อไป

ภาพที่ 1 ผู้ทรงคุณวุฒิ ผู้สร้างสรรค์ และนักแสดงในการนำเสนอผลงานสร้างสรรค์
ที่มา : ผู้สร้างสรรค์

ผลการสร้างสรรค์

1. ผลการศึกษาประวัติความเป็นมา

จากการศึกษาประวัติความเป็นมาของท้าวอุณาราช พบว่า ท้าวอุณาราชหรือท้าวกกขนาก เดิมเป็นเทพบุตรต้องโทษเพราะขาดการเข้าเฝ้าพระอิศวร จึงถูกสาปให้เป็นยักษ์เจ้ากรุงมหาสิงขร ไม่มีผู้ใดสามารถจะฆ่าให้ตายได้ เมื่อใดพระนารายณ์อวตารลงมาเป็นพระรามจะสามารถฆ่าอุณาราชได้ด้วยศรกก ครั้นเมื่อพระรามได้เดินป่าไปจนถึงบริเวณอาณาเขตเมืองมหาสิงขรอันเป็นที่อยู่ของยักษ์ชื่ออุณาราช ซึ่งเป็นยักษ์ตนสุดท้ายที่รบกับพระราม ก่อนจะถูกพระรามแผลงศรกกปักอกตรึงอยู่กับหิน ซึ่งในการสู้รบนั้นอุณาราชได้สั่งให้นนทกาลจัดเตรียมกองทัพเพื่อไปสู้รบกับพระราม พลยักษ์ในกองทัพของอุณาราชมีลักษณะรูปร่างที่มีลักษณะผสมระหว่างยักษ์และสัตว์ชนิดต่าง ๆ จากการศึกษาดังกล่าว

ผู้สร้างสรรค์จึงนำข้อมูลที่ได้มากำหนดรูปแบบการแสดงสร้างสรรค์ ชุด ระบายพลสุรา
อุณาราช จัดอยู่ในรูปแบบที่อยู่ในจารีตประเพณี ผสมผสานระหว่างจารีตและการประยุกต์
จากจารีตเดิม โดยนำท่ารำแม่ท่ายักษ์ของนาฏศิลป์ไทยโขนมาเป็นหลักในการคิด ผสมผสาน
กับลีลาท่าทางของสัตว์แต่ละชนิดตามบทประพันธ์ที่กล่าวถึงพลยักษ์ของท้าวอุณาราชว่ามี
ลักษณะแตกต่างกันไป คือ

หมู่ที่ 1 หน้าเป็นเสือ กายเป็นยักษ์

หมู่ที่ 2 หน้าเป็นยักษ์ กายเป็นเสือ

หมู่ที่ 3 หน้าเป็นม้า กายเป็นยักษ์

หมู่ที่ 4 หน้าเป็นยักษ์ กายเป็นม้า

หมู่ที่ 5 หน้าเป็นสิงห์ กายเป็นยักษ์

หมู่ที่ 6 หน้าเป็นยักษ์ กายเป็นสิงห์

ภาพที่ 2 พอลสุราอุณาราชทั้ง 6 หมู่

ที่มา : ผู้สร้างสรรค์

2. การสร้างสรรค์การแสดง ชุด ระบายพลสุราอุณาราช

ผลการสร้างสรรค์การแสดงเกิดจากการนำทฤษฎีการสร้างสรรค์การแสดงของ
ผู้ทรงคุณวุฒิและผู้เชี่ยวชาญด้านนาฏศิลป์ไทยซึ่งมีแนวทางที่คล้ายคลึงกัน ประกอบกับ
การศึกษาประวัติความเป็นมาของท้าวอุณาราช จากบทละครเรื่องรามเกียรติ์ ความเชื่อ
และตำนานเมืองลพบุรีมาเป็นแนวทางในการกำหนดรูปแบบ และดำเนินการสร้างสรรค์
องค์ประกอบของการแสดง เพื่อให้เกิดผลงานสร้างสรรค์การแสดงระบายพลสุราอุณาราช
ที่มีลักษณะสำคัญดังนี้

2.1 รูปแบบการแสดง

การกำหนดรูปแบบสร้างสรรค์การแสดง ระเบียบพลสุราอุนาราช จัดอยู่ในรูปแบบที่อยู่ในจารีตประเพณีผสมผสานระหว่างจารีตและการประยุกต์จากจารีตเดิม โดยนำท่ารำแม่ท่ายักษ์ของนาฏศิลป์ไทยโขนมาเป็นหลักในการคิด มีการผสมผสานกับลีลาท่าทางของสัตว์แต่ละชนิดตามบทประพันธ์

ภาพที่ 3 การผสมผสานระหว่างแม่ท่ายักษ์กับลีลาท่าทางของสัตว์
ที่มา : ผู้สร้างสรรค์

2.2 ผู้แสดง

การสร้างสรรค์ชุดนี้ประกอบด้วยผู้แสดง 6 หมู่ ๆ ละ 2 คน รวม 12 คน บทบาทของผู้แสดงตามบทประพันธ์คัดเลือกจากผู้มีความสามารถในการแสดงโขนเป็นอย่างดี ดังนั้น จึงคัดเลือกผู้แสดงที่มีความสามารถและประสบการณ์ในการแสดงนาฏศิลป์ไทยโขนยักซ์ และมีรูปร่างลักษณะร่างกายเหมาะสมตามบทบาทตัวแสดงตามบทประพันธ์ ดังนี้

- 1) หมู่ที่ 1 หน้าเป็นเสือ กายเป็นยักษ์ และหมู่ที่ 2 หน้าเป็นยักษ์ กายเป็นเสือ ผู้แสดงต้องมีรูปร่างลักษณะแข็งแรง ลำสัน ลำตัวสูงใหญ่
- 2) หมู่ที่ 3 หน้าเป็นม้า กายเป็นยักษ์ และหมู่ที่ 4 หน้าเป็นยักษ์ กายเป็นม้า ผู้แสดงต้องมีรูปร่างลักษณะแข็งแรง ลำตัวเพรียว สูง คอยาว
- 3) หมู่ที่ 5 หน้าเป็นสิงห์ กายเป็นยักษ์ และหมู่ที่ 6 หน้าเป็นยักษ์ กายเป็นสิงห์ ผู้แสดงต้องมีรูปร่างลักษณะแข็งแรง ลำตัวสูงใหญ่ ท้วมเล็กน้อย

2.3 การกำหนดโครงสร้างของการแสดง

ระบำพลอสสุราอุณาราช มีลำดับขั้นตอนในการแสดงแบ่งออกเป็น 4 ช่วง คือ ช่วงที่ 1 “การรำออก” ผู้แสดงรำออกด้านหน้าเวที ครั้งละ 2 หมู่ จำนวน 4 คน ด้วยเพลงหน้าพาทย์ ร้วสามลา ครบ 12 คน แปรแถวเป็นรูปปากพญางาย ช่วงที่ 2 “การรำแนะนำตัวแสดง” ผู้แสดงรำตีบทตามคำร้องประกอบทำนองเพลงเขมรปากท้ออัตราจังหวะชั้นเดียว ผู้แสดงรำออกกลางเวทีแล้วกลับเข้าที่ครั้งละ 1 หมู่ (จำนวน 2 คน) จนครบ 6 หมู่ ช่วงที่ 3 “กระบวนการจัดทัพ” ผู้แสดงรำเพลงกราวใน มีการเดินสลับการแปรแถวเป็นรูปปากพญางาย ช่วงที่ 4 “การเดินทัพ” ผู้แสดงรำเพลงเชิด การแปรแถวเป็นรูปทแยง เดินหายเข้าเวที

2.4 เพลงที่ใช้สำหรับการแสดง

เพลงที่ได้พิจารณาให้ความเหมาะสมกับลักษณะตัวแสดง และการรำทั้ง 4 ช่วง คือ ช่วงที่ 1 “การรำออก” ใช้เพลงหน้าพาทย์ ร้วสามลา แสดงถึงผู้มีอิทธิฤทธิ์ ความเข้มแข็ง ช่วงที่ 2 “การรำแนะนำตัวแสดง” ตามบทประพันธ์ใช้เพลงเขมรปากท้ออัตราจังหวะชั้นเดียว เพื่อให้เหมาะสมกับลักษณะของตัวแสดงที่ผสมระหว่างท่าทาง ลีลา ของยักษ์และท่าทางของสัตว์ตามบทละคร แสดงถึงความเข้มแข็ง สง่างาม ความคล่องแคล่ว ช่วงที่ 3 “กระบวนการจัดทัพ” ใช้เพลงหน้าพาทย์ ทำนองเพลงกราวใน เป็นเพลงที่ใช้ในการตรวจพลของตัวยักษ์ เป็นการแสดงถึงความพร้อมเพรียง เข้มแข็ง คึกคัก ปลุกเร้าให้เกิดความฮึกเหิมในการออกไปรบศัตรู ช่วงที่ 4 “การเดินทัพ” ใช้เพลงหน้าพาทย์ เพลงเชิด แสดงถึงความพร้อมเพรียงในการเดินทัพ

2.5 ดนตรีประกอบการแสดง

ดนตรีที่ใช้เป็นวงปี่พาทย์เครื่องคู่เพื่อให้เหมาะสมกับการบรรเลงที่ต้องมีการบรรเลงเพลงหน้าพาทย์และให้เกิดความรู้สึกมีความเข้มข้น กล้าหาญ พร้อมเพรียงของผู้แสดงตามบทบาทในบทประพันธ์ ตัดทอนปี่นอกออก คงเหลือปี่เพียงเลาเดียว คือ ปี่ใน ประกอบด้วยเครื่องดนตรี ดังนี้ ปี่ใน ระนาดเอก ระนาดทุ้ม ข้องวงใหญ่ ข้องวงเล็ก ตะโพน กลองทัด ฉิ่ง และเครื่องประกอบจังหวะอื่น

2.6 การแต่งกายและศีรษะ

เครื่องแต่งกายเป็นลักษณะแต่งกายแบบยืนเครื่องเสนายักษ์ ตัวแสดงที่มีกายเป็นยักษ์ มีหน้าเป็นสัตว์ตามบทละคร สวมเครื่องแต่งกายแบบยืนเครื่องเสนายักษ์ สวมเสื้อสีแดงหรือสีเขียว ตัวแสดงที่มีกายเป็นสัตว์ตามบทละครมีหน้าเป็นยักษ์ สวมเครื่องแต่งกายแบบยืนเครื่องเสนายักษ์ สวมเสื้อตามลักษณะของสัตว์ประเภทนั้น ๆ ได้แก่ เสื้อสวมเสื้อลายเสือโคร่ง ม้าสวมเสื้อสีเทา และสิงห์สวมเสื้อสีน้ำตาลเข้มหรือลายสิงห์ ศีรษะผู้แสดงสวมศีรษะเปิดหน้าแบบหน้าแขวะ และเขียนหน้า ตัวแสดงทุกตัวสวมศีรษะที่มีลักษณะเดียวกัน มีการเขียนหน้าเพื่อให้เห็นความสวยงามของศิลปะการแต่งหน้าโขน

ภาพที่ 4 ผู้แสดงสวมศีรษะเปิดหน้า
ที่มา : ผู้สร้างสรรค์

(ก)

(ข)

(ค)

(ง)

(จ)

(ฉ)

ภาพที่ 5 ลักษณะเครื่องแต่งกาย

- (ก) หมูที่ 1 หน้าเป็นเสื้อกายเป็นยักษ์ (ข) หมูที่ 2 หน้าเป็นยักษ์กายเป็นเสื้อ
(ค) หมูที่ 3 หน้าเป็นม้ากายเป็นยักษ์ (ง) หมูที่ 4 หน้าเป็นยักษ์กายเป็นม้า
(จ) หมูที่ 5 หน้าเป็นสิงห์กายเป็นยักษ์ (ฉ) หมูที่ 6 หน้าเป็นยักษ์กายเป็นสิงห์

ที่มา : ผู้สร้างสรรค์

2.7 อุปกรณ์การแสดง

อุปกรณ์ที่ใช้เป็นอาวุธของเสนายักษ์ ตัวแสดงทุกตัวใช้อาวุธชนิดเดียวกัน คือ กระบอง เพื่อให้เกิดความพร้อมเพรียง สวยงาม เป็นแบบแผนทางการแสดงของเสนายักษ์ ในกองทัพ

2.8 ท่ารำที่ใช้ในการแสดง

ท่ารำที่ใช้ในระบำพลอสุราอุณาราช ได้นำท่ารำแม่ท่ายักษ์มาเป็นหลัก ผสมกับลักษณะและกิริยาของสัตว์ตามบทละคร

1) ตัวแสดงที่มีกายเป็นยักษ์ มีหน้าเป็นสัตว์ ใช้ท่ารำหลักเป็นท่ายักษ์ มือและเท้าเป็นลักษณะของยักษ์แต่มีกิริยาเหมือนสัตว์

2) ตัวแสดงที่มีกายเป็นสัตว์ตามบทละคร มีหน้าเป็นยักษ์ ใช้ท่ารำตามกิริยาของสัตว์ มือและเท้าเป็นลักษณะของสัตว์ แต่มีความเข้มแข็งเหมือนเสนายักษ์ มีระเบียบเหมือนทหารฝึกวินัยในกองทัพ

ภาพที่ 6 การแสดง ชุด ระบำพลอสุราอุณาราช

ที่มา : ผู้สร้างสรรค์

สรุปและอภิปรายผล

สรุป

จากการศึกษาประวัติความเป็นมาของท้าวอุณาราช ผู้สร้างสรรค์นำข้อมูลทั้งหมดจากวรรณกรรมและงานวิจัยที่เกี่ยวข้องมาสร้างสรรค์การแสดง ชุด ระบายพลสุราอุณาราช มืองค์ประกอบของการแสดง ดังนี้

1. ผู้แสดง กำหนดตามลักษณะที่ปรากฏในบทประพันธ์ ซึ่งประกอบด้วยผู้แสดง 6 หมู่ หมู่ละ 2 คน รวม 12 คน คัดเลือกจากผู้แสดงที่มีความสามารถและประสบการณ์ในการแสดงนาฏศิลป์ไทยชั้นยักซ์ และมีรูปร่างลักษณะร่างกายเหมาะสมตามบทบาทของตัวแสดงตามบทประพันธ์ ดังนี้ 1) หมู่ที่ 1 หน้าเป็นเสือ กายเป็นยักซ์ และหมู่ที่ 2 หน้าเป็นยักซ์ กายเป็นเสือ ผู้แสดงต้องมีรูปร่างลักษณะแข็งแรง ลำสัน ลำตัวสูงใหญ่ 2) หมู่ที่ 3 หน้าเป็นม้า กายเป็นยักซ์ และหมู่ที่ 4 หน้าเป็นยักซ์ กายเป็นม้า ผู้แสดงต้องมีรูปร่างลักษณะแข็งแรง ลำตัวเพรียว สูง คอยาว และ 3) หมู่ที่ 5 หน้าเป็นสิงห์ กายเป็นยักซ์ และหมู่ที่ 6 หน้าเป็นยักซ์ กายเป็นสิงห์ ผู้แสดงต้องมีรูปร่างลักษณะแข็งแรง ลำตัวสูงใหญ่ ท้วมเล็กน้อย ซึ่งการแสดงระบายใช้จำนวนผู้แสดงตั้งแต่ 2 คนขึ้นไป ในการสร้างสรรค์การแสดง ชุดนี้ใช้ผู้แสดง 2 คน แทนกองทัพหนึ่งหมู่ตามบทประพันธ์ จำนวน 6 หมู่ รวม 12 คน เพื่อให้สามารถนำไปใช้ในการแสดงโขนตอนศึกอุณาราชได้อย่างเหมาะสมต่อไป

2. การกำหนดโครงสร้างของการแสดง ชุด ระบายพลสุราอุณาราช ลำดับขั้นตอนในการแสดงแบ่งออกเป็น 4 ช่วง คือ ช่วงที่ 1 “การร่ายออก” ผู้แสดงร่ายออกด้านหน้าเวที ครั้งละ 2 หมู่ จำนวน 4 คน ด้วยเพลงหน้าพาทย์ ร่ำสามลา ครบ 12 คน แปรแถวเป็นรูปปากพญางาย ช่วงที่ 2 “การรำนะนำตัวแสดง” ผู้แสดงรำตีบทตามคำร้องประกอบทำนองเพลงเขมรปากท้ออัตราจังหวะชั้นเดียว ผู้แสดงร่ายออกกลางเวทีแล้วกลับเข้าที่ครั้งละ 1 หมู่ (จำนวน 2 คน) จนครบ 6 หมู่ ช่วงที่ 3 “กระบวนการจัดทัพ” ผู้แสดงรำเพลงกราวในมีการเต้นสลับการแปรแถวเป็นรูปปากพญางาย ช่วงที่ 4 “การเดินทัพ” ผู้แสดงรำเพลงเชิดการแปรแถวเป็นรูปทแยง เต้นหายเข้าเวที

3. ดนตรีและเพลงที่ใช้สำหรับการแสดง มีดังนี้ ดนตรีที่ใช้เป็นวงปี่พาทย์เครื่องคู่ ประกอบด้วย ปี่ใน ระนาดเอก ระนาดทุ้ม ซ้องวงใหญ่ ซ้องวงเล็ก ตะโพน กลองทัด ฉิ่ง และเครื่องประกอบจังหวะอื่น สำหรับเพลงที่ใช้ได้พิจารณาให้ความเหมาะสมกับลักษณะของตัวแสดง และการรำทั้ง 4 ช่วง คือ ช่วงที่ 1 “การร่ายออก” ใช้เพลงหน้าพาทย์ ร่ำสามลา

แสดงถึงความมีอิทธิฤทธิ์และความเข้มแข็ง ช่วงที่ 2 “การรำนะนำตัวแสดง” ใช้เพลงเขมรปากท่อ อัตร่าจิ้งหะชั้นเดียว เพื่อให้เหมาะสมกับลักษณะของตัวแสดงที่ผสมระหว่างท่าทางลีลาของยักษ์และท่าทางของสัตว์ตามบทละครซึ่งแสดงถึงความเข้มแข็ง สง่างาม ความคล่องแคล่ว ช่วงที่ 3 “กระบวนการจัดทัพ” ใช้เพลงหน้าพาทย์ เพลงกราวใน ซึ่งเป็นเพลงที่ใช้ในการตรวจพลของตัวยักษ์ เป็นการแสดงถึงความพร้อมเพรียง เข้มแข็ง คึกคัก เป็นการปลุกเร้าให้เกิดความฮึกเหิมในการออกไปรบศัตรู ช่วงที่ 4 “การเดินทัพ” ใช้เพลงหน้าพาทย์ เพลงเชิด แสดงถึงความพร้อมเพรียงในการเดินทัพ สำหรับการบรรจเพลงได้รับความอนุเคราะห์จากครูทัศนีย์ ขุนทอง ศิลปินแห่งชาติ ให้คำแนะนำในการบรรจเพลงแต่ละช่วงให้เหมาะกับคำประพันธ์และบทบาทของตัวแสดงและเป็นไปตามรูปแบบของการแสดงโขน ทำให้การแสดงระบำพลสุรานุรามีความพร้อมเพรียงและมีความเข้มแข็ง

4. การแต่งกายและศีรษะ เครื่องแต่งกายมีลักษณะแต่งกายแบบยืนเครื่องเสนายักษ์ ผู้แสดงมีกายเป็นยักษ์ มีหน้าเป็นสัตว์ตามบทละคร สวมเครื่องแต่งกายแบบยืนเครื่องเสนายักษ์ สวมเสื้อสีแดงหรือสีเขียว ตัวแสดงมีกายเป็นสัตว์ตามบทละคร มีหน้าเป็นยักษ์ สวมเครื่องแต่งกายแบบยืนเครื่องเสนายักษ์ สวมเสื้อตามลักษณะของสัตว์ประเภทนั้น ๆ ดังนี้ เสื้อสวมเสื้อลายเสือโคร่ง ม้าสวมเสื้อสีเทา และสิงห์สวมเสื้อสีน้ำตาลเข้มหรือลายสิงห์ ผู้แสดงสวมศีรษะเปิดหน้าแบบหน้าแหวะและเขียนหน้า ตัวแสดงทุกตัวสวมศีรษะที่มีลักษณะเดียวกัน มีการเขียนหน้าเพื่อให้เห็นความสวยงามของศิลปะการแต่งหน้าโขน

5. อุปกรณ์ที่ใช้ในการแสดงเป็นอาวุธของเสนายักษ์ ตัวแสดงทุกตัวใช้อาวุธชนิดเดียวกัน คือ กระบอง เพื่อให้เกิดความพร้อมเพรียง สวยงาม เป็นแบบแผนของการแสดงของเสนายักษ์ในกองทัพ

6. ท่ารำที่ใช้ในการแสดงระบำพลสุรานุรามีแนวคิดในการนำท่ารำแม่ท่ายักษ์มาเป็นหลัก ผสมกับลักษณะและกิริยาของสัตว์ตามบทละคร ถ้าตัวแสดงมีกายเป็นยักษ์ มีหน้าเป็นสัตว์จะใช้ท่ารำหลักเป็นท่ายักษ์ มือและเท้าเป็นลักษณะของยักษ์แต่มีกิริยาเหมือนสัตว์ ถ้าตัวแสดงมีกายเป็นสัตว์ตามบทละคร มีหน้าเป็นยักษ์จะใช้ท่ารำตามกิริยาของสัตว์ มือและเท้าเป็นลักษณะของสัตว์ แต่มีความเข้มแข็งเหมือนยักษ์ มีระเบียบเหมือนทหารฝึกวินัยในกองทัพ

อภิปรายผล

การสร้างสรรค์การแสดง ชุด ระบายลอสุราอุณาราช จัดอยู่ในรูปแบบที่อยู่ในจารีตประเพณี ผสมผสานระหว่างจารีตและการประยุกต์จากจารีตเดิม โดยนำท่ารำแม่ท่ายักษ์ของนาฏศิลป์ไทยขึ้นมาเป็นหลักในการคิด ผสมผสานกับลีลาท่าทางของสัตว์แต่ละชนิดตามบทประพันธ์มาเป็นแนวทางในการกำหนดรูปแบบการสร้างสรรค์ ผลการสร้างสรรค์การแสดงเกิดจากการนำทฤษฎีการสร้างสรรค์การแสดงของผู้ทรงคุณวุฒิและผู้เชี่ยวชาญด้านนาฏศิลป์ไทยซึ่งมีแนวทางที่คล้ายคลึงกันเป็นแนวทางในการกำหนดรูปแบบและดำเนินการสร้างสรรค์ การกำหนดโครงสร้างของการแสดงสอดคล้องกับหลักเกณฑ์ตามที่โบราณจารย์ได้กล่าวไว้ว่า ระบายมีรูปแบบการแสดงเป็นการรำหมู่เพื่อแสดงความพร้อมเพรียงของกระบวนการแปรแถว แสดงให้เห็นท่าทางอากัปกริยาที่เลียนแบบธรรมชาติการเคลื่อนไหว (กรมศิลปากร, 2551, น. 68) รวมถึงการแต่งกายและศีรษะ มีการเขียนหน้าเพื่อให้เห็นถึงความสวยงามของศิลปะการแต่งหน้าโขน สอดคล้องกับ ประเมษฐ์ บุนยะชัย (2562, 20 กันยายน) กล่าวถึงการแต่งกายว่า ควรให้ผู้แสดงสวมศีรษะเปิดหน้าแบบหน้าแขวะ และเขียนหน้า เนื่องจากลำคอของสัตว์แต่ละชนิดมีความแตกต่างกัน เช่น ม้าคอยาวกว่าคอสุนัขและคอเสือ เมื่อนำมาใส่ปิดหน้าทำให้ไม่สวยงามไม่ได้สัดส่วนตามธรรมชาติ ส่วนท่ารำที่ใช้ในการแสดงมีแนวคิดในการนำท่ารำแม่ท่ายักษ์มาเป็นหลักผสมกับลักษณะและกิริยาของสัตว์ตามบทละครนั้น ตัวแสดงมีกายเป็นยักษ์มีหน้าเป็นสัตว์ใช้ท่ารำหลักเป็นท่ายักษ์ มือและเท้า เป็นลักษณะของยักษ์แต่มีกิริยาเหมือนสัตว์ ส่วนตัวแสดงที่มีกายเป็นสัตว์มีหน้าเป็นยักษ์ใช้ท่ารำตามกิริยาของสัตว์ มือและเท้าเป็นลักษณะของสัตว์ แต่มีความเข้มแข็งเหมือนยักษ์ สอดคล้องกับประสิทธิ์ ปิ่นแก้ว (2562, 15 กรกฎาคม) ที่กล่าวว่า ลักษณะการใช้กิริยาท่าทางของตัวละครที่เป็นสัตว์ชนิดต่าง ๆ ผู้แสดงจะใช้มือแทนลักษณะเท้าของสัตว์แต่ละชนิด เช่น เสือ สิงห์ ลิง ม้า พญาครุฑ เป็นต้น และสอดคล้องกับ จตุพร รัตนวราหะ (2562, 15 กรกฎาคม) ที่กล่าวว่า การผสมลีลาท่าทางระหว่างยักษ์กับสัตว์จะใช้ท่ายักษ์เป็นท่าหลักในการแสดงเพื่อให้เห็นถึงความเข้มแข็ง ผลงานสร้างสรรค์การแสดง ระบายลอสุราอุณาราชจึงสามารถนำไปใช้ในการเรียนการสอนและการแสดงนาฏศิลป์ไทยเพื่อสืบสานสร้างสรรค์ศิลปะอันเป็นมรดกทางศิลปวัฒนธรรมสืบไป

ข้อเสนอแนะ

1. การสร้างสรรค์การแสดง ชุด ระบายพลสุราอุณาราช เป็นการสร้างสรรค์ในเชิงอนุรักษ์โดยยึดจารีตของการแสดงโขนเป็นหลักสามารถนำไปใช้เป็นส่วนหนึ่งของการแสดงนาฏศิลป์โขนเกี่ยวกับตำนานเมืองลพบุรีได้
2. การสร้างสรรค์การแสดง ชุด ระบายพลสุราอุณาราช เป็นแนวทางในการสร้างสรรค์การแสดงนาฏศิลป์ไทย สามารถนำบทละครเรื่องรามเกียรติ์พระราชนิพนธ์ในพระบาทสมเด็จพระพุทธยอดฟ้าจุฬาโลกมหาราชในตอนอื่นมาสร้างสรรค์การแสดงได้ในโขนตอนศึกอุณาราชได้
3. การสร้างสรรค์การแสดง ชุด ระบายพลสุราอุณาราช สามารถนำไปใช้แสดงในโขนตอนศึกอุณาราชได้

รายการอ้างอิง

- กรมศิลปากร. (2551). **ทะเบียนข้อมูล : วิพิธทัศนา ชุดระบำ รำ ฟ้อน เล่ม 3**. กรุงเทพฯ: อมรินทร์พริ้นติ้งแอนด์พับลิชชิ่ง.
- จินตนา สายทองคำ. (2558). **นาฏศิลป์ไทย รำ ระบำ ละคร โขน**. นครปฐม : สถาบันบัณฑิตพัฒนศิลป์.
- พระบาทสมเด็จพระพุทธยอดฟ้าจุฬาโลก. (2558). **บทละครเรื่องรามเกียรติ์ เล่ม 2 (พิมพ์ครั้งที่ 11)**. กรุงเทพฯ: แสงดาว.
- ราชบัณฑิตยสถาน. (2554). **พจนานุกรมฉบับราชบัณฑิตยสถาน พ.ศ. 2554**. กรุงเทพฯ: นานมีบุ๊คส์พับลิเคชั่นส์.
- วรวิทย์ วงษ์สุวรรณ. (2556). **ตำนานเมืองลพบุรี (พิมพ์ครั้งที่ 2)**. สระบุรี : ปากเพรียวการช่างจำกัด.
- สุรพล วิรุฬห์รักษ์. (2547). **หลักการแสดงนาฏศิลป์ปริทรรศน์ (พิมพ์ครั้งที่ 3)**. กรุงเทพฯ: จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย.

รายนามผู้ให้สัมภาษณ์

จตุพร รัตนวราหะ. ศิลปินแห่งชาติ สาขาศิลปะการแสดง (นาฏศิลป์ไทย). สัมภาษณ์,

15 กรกฎาคม 2562.

ประเมษฐ์ บุญยะชัย. ผู้เชี่ยวชาญนาฏศิลป์ไทย. การประชุมกลุ่มย่อย, 20 กันยายน 2562.

ประสิทธิ์ ปิ่นแก้ว. ศิลปินแห่งชาติ สาขาศิลปะการแสดง (นาฏศิลป์ไทย). สัมภาษณ์.

15 กรกฎาคม 2562.